

El Dorado: เอลโดราโด

เอลโดราโด เป็นคำภาษาสเปน เดิมมีความหมายว่า “มนุษย์ทองคำ” ต่อมาความหมายของเอลโดราโดเปลี่ยนไปเป็น “นครทองคำ” ที่อุดมไปด้วยทองคำและอัญมณีอันมีค่าแต่ไม่มีอยู่จริง ซึ่งกระตุ้นให้นักสำรวจชาวสเปนและอีกหลายชาติในยุโรปเข้าไปสำรวจและยึดครองดินแดนหลายแห่งในทวีปอเมริกา ปัจจุบัน คำว่า เอลโดราโดยังเป็นคำอุปมาของดินแดนในฝันที่มนุษย์ทุกคนจะร่ำรวยได้อย่างรวดเร็ว

หลายศตวรรษก่อนที่คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Christopher Columbus)* จะเดินทางไปถึงโลกใหม่ อารยธรรมอินคา (Inca) อัซเต็ก (Aztec) และชิบชา (Chibcha) รุ่งเรืองในดินแดนอเมริกาอยู่ก่อนแล้ว ตำนานเรื่องเอลโดราโดซึ่งมีที่มาจากอินเดียแดงเผ่าชิบชาเชื้อสายมูอิสกา (Muisca tribe) บนเทือกเขาแอนดีส (Andes) ตามตำนานกล่าวว่า ชายาของกษัตริย์มูอิสกาพระองค์หนึ่งฆ่าตัวตายในทะเลสาบกวาวีตา (Guatavita) และกลายเป็นเทวีแห่งทะเลสาบที่พวกเขาต้องทำพิธีบวงสรวงทุกปี โดยไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มขึ้นเมื่อใด เนื่องจากตำนานดังกล่าวเป็นเรื่องเล่าแบบมุขปาฐะไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร ในวันที่ทำพิธีบวงสรวงเทวีแห่งทะเลสาบ กษัตริย์มูอิสกาจะทาตัวด้วยยางไม้จนทั่วแล้วลงไปถึงเกลือกในผงทองคำ จากนั้นก็ลงแพหรือพายเรือแคนูไปกลางทะเลสาบเพื่อโยนมรกตและเครื่องทองลงไปถวายเทวีแห่งทะเลสาบ แล้วกระโดดลงไปในน้ำเพื่อชำระล้างผงทองตามตัว ขณะที่เรือบิوارซึ่งติดตามพระองค์มายังคงโยนเครื่องทองและอัญมณีลงไปในทะเลสาบ หลังจากนั้นมีการเฉลิมฉลองอย่างครึกครื้นสนุกสนาน ประเพณีดังกล่าวเลิกไปเมื่อประมาณ ค.ศ. ๑๕๐๐ แต่ตำนานยังคงอยู่และแพร่ออกไปอย่างกว้างขวาง เมื่อพวกสเปนได้ยืันทำนานเรื่องนี้ ก็ได้เรียกกษัตริย์ในตำนานของพวกเขาว่า “มนุษย์ทองคำ” หรือ “เอลอมเบร์โดราโด” (el hombre dorado) ซึ่งต่อมากลายเป็นเอลโดราโด

นักสำรวจที่เดินทางไปถึงทวีปอเมริกาตั้งแต่วัยแรก ๆ ล้วนแต่เคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับนครทองคำ รวมถึงโคลัมบัสที่ได้ยินเรื่องนี้ใน ค.ศ. ๑๔๙๒ เมื่อเขาเดินทางไปถึงเวเนซุเอลา (Venezuela) มีผู้เล่าให้เขาฟังว่านครทองคำอยู่ห่างจากแม่น้ำโอรีโนโก (Orinoco) โดยใช้เวลาเดินทาง ๑๐ วัน แต่โคลัมบัสคิดว่าตนเองอยู่ในอินเดียจึงเข้าใจว่าแม่น้ำสายนี้คือแม่น้ำคงคา (Ganges) นอกจากนี้ ใน ค.ศ. ๑๕๑๐ ขณะที่วาสโก นูเนซ เด บัลบัว (Vasco Nunez de Balboa) กำลังสำรวจชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก ก็ได้รับคำบอกเล่าจากอินเดียแดงคนหนึ่งถึงดินแดนที่ผู้คนใช้ภาชนะทองคำในการกินและดื่ม ต่อมา ใน ค.ศ. ๑๕๑๖ เซบาสเตียน เด เบนัลกาซาร์ (Sebastian de Benalcazar) ผู้พิชิตนิการากัว (Nicaragua) ได้ยินเรื่องราวของเอลโดราโดจากอินเดียแดงชาวที่อ้างว่าครั้งหนึ่งตนเคยเห็นพิธีบวงสรวงเทวีแห่งทะเลสาบกวาวีตา ก่อนที่พิธีดังกล่าวจะหายไป แม้กระทั่งเอร์นันโด คอร์เตซ (Hernando Cortez) ผู้พิชิตอาณาจักรของพวกอัซเต็กใน ค.ศ. ๑๕๑๙ ก็เคยได้ยินตำนานเรื่องเอลโดราโด โดยผู้เล่าบอกว่า เอลโดรา

โดยอยู่ทางทิศเดียวกับโบโกตา (Bogota) เมืองหลวงของประเทศโคลอมเบีย (Colombia) ในปัจจุบัน ผู้พิชิตชาวสเปนคนอื่น ๆ ต่างได้ยินเรื่องเอลโดราโดมาตั้งแต่อีก่อน ค.ศ. ๑๕๓๐ และเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง เนื่องจากมีผู้พบทองคำในโลกใหม่เป็นจำนวนมากก่อนหน้านี้ พวกเขาเข้าไปสำรวจที่ราบภาคกลางทางตะวันออกของโบโกตาซึ่งภูมิประเทศเป็นภูเขาเพื่อค้นหามนุษย์ทองคำ หนึ่งในนั้นเป็นนายทหารชื่อมาร์ตีเนซ (Martinez) ซึ่งเขียนรายงานว่าตนรอดชีวิตจากเรือแตก และได้รับการต้อนรับอย่างดีจากมนุษย์ทองคำที่นครโอมากัว (Omagua) เรื่องเล่าเกี่ยวกับมนุษย์ทองคำที่ร่ำรวยอย่างเหลือเชื่อทำให้ใน ค.ศ. ๑๕๓๘ ชาวสเปนจากเปรู (Peru) และชาวเยอรมันจากเวเนซุเอลาเดินทางเข้าไปในที่ราบสูงโบโกตา ซึ่งขณะนั้นอยู่ใต้การยึดครองของสเปน เพื่อค้นหาเอลโดราโดแต่ก็ไม่พบร่องรอยใด ๆ

เมื่อการค้นหามนุษย์ทองคำขยายไปจนถึงที่ราบลุ่มแม่น้ำโอรีโนโกและที่ราบลุ่มแม่น้ำแอมะซอน (Amazon)* ความหมายของเอลโดราโดกินความไปถึงดินแดนแห่งทองคำซึ่งเป็นที่ตั้งของนครในตำนานชื่อมานัว (Manoa) และโอมากัวด้วย คณะสำรวจชาวสเปนหลายคนะได้ไปค้นหานครทองคำดังกล่าว แต่มีชีวิตรอดกลับมาเพียงไม่กี่คน ส่วนใหญ่เสียชีวิตจากโรคภัยไข้เจ็บและความอดอยาก คณะที่มีชื่อเสียงที่สุดคือฟรันซิสโก เด โอเรยานา (Francisco de Orellana) เป็นหัวหน้าคณะ ใน ค.ศ. ๑๕๔๐-๑๕๔๑ โอเรยานาล่องเรือไปจนถึงปากแม่น้ำแอมะซอน แต่ไม่พบนครทองคำ ต่อมา นักผจญภัยชาวเยอรมันชื่อฟิลิป ฟอน ฮูทเทน (Philip von Hutten) นำคณะสำรวจออกเดินทางจากเมืองโกโร (Coro) ที่ตั้งถิ่นฐานของชาวเยอรมันบริเวณชายฝั่งทางเหนือของเวเนซุเอลาและได้สำรวจไปจนถึงแถบโอมากัว

ประมาณ ค.ศ. ๑๕๕๕ โดมิงโก เด เวนรา (Domingo de Vera) ข้าหลวงแห่งเกาะตรินิแดด (Trinidad) โน้มน้าวกษัตริย์สเปนให้ทรงมอบอำนาจให้เขาออกสำรวจหาเอลโดราโดโดยทางบกอีกครั้ง หนึ่ง ขณะที่ทางอังกฤษ พระเจ้าเจมส์ที่ ๑ ทรงปล่อยเซอร์วอลเตอร์ ราลี (Walter Raleigh) จากที่คุมขังในหอคอยแห่งลอนดอน (Tower of London) ใน ค.ศ. ๑๖๐๖ เพื่อให้ไปสำรวจหาเอลโดราโด หลังเดินทางกลับถึงอังกฤษใน ค.ศ. ๑๖๑๘ ราลีถูกประหารชีวิตตามคำขอของเอกอัครราชทูตสเปนเนื่องจากคนของราลีได้ปล้นสะดมที่ตั้งถิ่นฐานของสเปนที่ซานโทเม (San Thome) ขณะสำรวจหาเอลโดราโด กอปรกับราลีไม่ได้ทองคำกลับมาตามที่ได้สัญญาไว้กับพระเจ้าเจมส์ที่ ๑ อย่างไรก็ตาม บันทึกเรื่อง **The Discovery of Guiana, and the Journal of the Second Voyage Thereto** ที่ราลีเขียนระหว่างเดินทาง บรรยายว่าเมืองมานัวตั้งอยู่บนเกาะแห่งหนึ่งในทะเลสาบปาริมา (Parimá Lake) ในดินแดนกีอานา (Guiana) มีอิทธิพลอย่างมากต่อนักภูมิศาสตร์และนักทำแผนที่ เพราะนักทำแผนที่ได้ระบุที่ตั้งของเมืองเอลโดราโด ซึ่งราลีเฝ้าอ้างว่าคือเมืองมานัวไว้ในแผนที่ของอังกฤษและอีกหลายชาติในยุโรปอยู่นานกว่า ๒ ศตวรรษ จนนักวิทยาศาสตร์ชาวปรัสเซียชื่ออะเล็กซานเดอร์ ฟอน ฮุมบ็อลท์ (Alexander von Humboldt) พิสูจน์ได้ว่าเมืองและทะเลสาบดังกล่าวไม่มีจริง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ จะยังไม่มีนักสำรวจคนใดประสบความสำเร็จในการค้นหาเอลโดราโด แต่คนจำนวนมากก็ยังเชื่อว่าเอลโดราโดมีอยู่จริง เห็นได้จากที่ตั้งของเอลโดราโดยังปรากฏให้เห็นในแผนที่ของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ในช่วงเวลานี้ที่เอลโดราโดดูเหมือนเป็นนครที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก เนื่องจากมีอาณาเขตไม่แน่นอน อาทิ มีผู้สันนิษฐานว่าเอลโดราโดมีอาณาบริเวณตั้งแต่ทางตะวันออกของโคลอมเบียไปจนถึงแอ่งของแม่น้ำแอมะซอนในบราซิล หรือไปจนถึงป่าที่มีลักษณะเป็นที่ลุ่มน้ำขังของกีอานา และแม้กระทั่งใน ค.ศ. ๑๖๐๑ เมื่อนักภูมิศาสตร์ชาวสเปนชื่อ เด เออร์เรรา (De Herrera) เริ่มตั้งข้อสังเกตว่าเอลโดราโดไม่น่าจะมีอยู่จริง นักสำรวจจำนวนไม่น้อยก็ยังไม่เลิกสำรวจหาเอลโดราโด อาทิ ใน ค.ศ. ๑๗๑๔ บริษัทดัตช์เวสต์อินเดีย (Dutch West India Company) ส่งคณะสำรวจออกไปพิสูจน์ว่าเอลโดราโดแท้จริงแล้วคือนครมาโนอาบนฝั่งทะเลสาบปาริมาตามที่ราลิกกล่าวอ้างไว้ในบันทึกของเขาหรือไม่ ผลปรากฏว่าคณะสำรวจครั้งนี้ไม่พบทั้งทะเลสาบปาริมาและนครดังกล่าว

ใน ค.ศ. ๑๗๕๕ สุมบอลท์เริ่มสำรวจหาเอลโดราโดโดยใช้หลักวิชาการ ด้วยการขออนุญาตสำรวจก่อนหน้านี้ ช่วงแรกเขาล่องเรือขึ้นไปตามแม่น้ำโอรีโนโกและแม่น้ำเมตา (Meta) ต่อมาใน ค.ศ. ๑๘๐๑ หลังจากล่องเรือไปตามแม่น้ำแมกดาเลนา (Rio Magdalena) นาน ๔๕ วัน เขาก็เดินทางไปถึงที่ราบสูงโบโกตาที่นักสำรวจก่อนหน้านี้เขาได้ไปเยือนมาแล้วหลายคณะ สุมบอลท์นำข้อเท็จจริงที่กอนซาโล จิเมซ เด เกซาดา (Gonzalo Jiménez de Quesada) พบเหรียญเปโซทองคำ ๔,๐๐๐ เหรียญจากการขุดลอกทะเลสาบกัวตาวิตาบางส่วนมาตั้งสมมติฐานเพื่อพิสูจน์ว่าตำนานเรื่องเอลโดราโดไม่ใช่เรื่องจริง เพราะหากชาวอินเดียนแดงจำนวน ๑,๐๐๐ คนทิ้งเครื่องทองลงไปในทะเลสาบคนละ ๕ ชิ้นทุกปีนาน ๑ ศตวรรษ จะต้องมีเครื่องทองอยู่ในทะเลสาบ ๕๐๐,๐๐๐ ชิ้น แต่กลับทำให้มีผู้พยายามขุดลอกทะเลสาบกัวตาวิตาอีกหลายครั้ง ความพยายามครั้งที่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากที่สุดเกิดขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๑๒ เมื่อบริษัทคอนแทรกเตอร์จำกัด (Contractors, Ltd.) แห่งลอนดอน ขนเครื่องมือมูลค่า ๑๕๐,๐๐๐ ดอลลาร์ไปยังประเทศโคลอมเบีย เพื่อขุดลอกทะเลสาบและได้ทองคำคิดเป็นมูลค่า ๑๐,๐๐๐ ดอลลาร์จากโคลนที่ขุดลอกขึ้นมา แต่บริษัทต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อการนี้ไปประมาณ ๑๖๐,๐๐๐ ดอลลาร์ นอกจากนี้ ใน ค.ศ. ๑๘๒๕ ยังมีการสำรวจที่เป็นข่าวครึกโครมเนื่องจากผู้นำของคณะซึ่งเป็นนักสำรวจชาวอังกฤษชื่อ พันเอก เพอร์ซี เอช. ฟอว์เซตต์ (Percy H. Fawcett) หายสาบสูญไปในป่ามัตโตกรอสโซ (Matto Grosso) ของบราซิล

อนึ่งนอกเหนือจากเอลโดราโด ยังมีดินแดนอีกหลายแห่งในตำนานของพวกอินเดียนแดงในอเมริกาใต้ที่มั่งคั่งอย่างเหลือเชื่อเพราะเต็มไปด้วยทองคำ การค้นหาดินแดนเหล่านี้ทำให้ชาวสเปนและอีกหลายชาติในยุโรปเร่งสำรวจดินแดนและเข้ายึดครองดินแดนหลายแห่งในทวีปอเมริกา นอกจากนี้ ในเวลาต่อมายังมีผู้เชื่อว่าเอลโดราโดอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือ โดยมีที่มาจากเรื่องนครทั้งเจ็ดแห่งซีโบลา (Seven Cities of Cibola) ของอินเดียนแดงเผ่าพิวโบล (Pueblo) ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของ

สหรัฐอเมริกา ซึ่งกาเบซา เด บากา (Cabeza de Vaca) เป็นผู้เล่าไว้ บากาเป็นนักสำรวจชาวสเปนที่เดินทางมาถึงโลกใหม่ใน ค.ศ. ๑๕๒๘ และเกิดเรืออัปปางนอกชายฝั่งฟลอริดา (Florida) เขาต้องร่อนเร่อยู่ในบริเวณที่ปัจจุบันคือมลรัฐเท็กซัสและทางเหนือของประเทศเม็กซิโกอยู่นาน ๘ ปี ก่อนที่จะได้รับความช่วยเหลือใน ค.ศ. ๑๕๓๖

ในเวลาต่อมาเรื่องราวของนครทั้งเจ็ดที่มั่งคั่งร่ำรวยถูกต่อเติมเสริมแต่งโดยมาร์กอส เด นิซา (Marcos de Niza) บาทหลวงนักสำรวจชาวสเปน ซึ่งเดินทางสำรวจทวีปอเมริกาเหนือให้กับสเปนใน ค.ศ. ๑๕๓๙ เชื่อกันว่าเขาเดินทางไปจนถึงบริเวณที่เป็นมลรัฐแอริโซนาและนิวเม็กซิโกในปัจจุบัน ตำนานเหล่านี้ทำให้ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ มีนักสำรวจหลายคนพยายามค้นหาเอลโดราโดในทวีปอเมริกาเหนือด้วย แต่ไม่มีใครประสบความสำเร็จ และเมื่อนายทหารสเปนชื่อฟรันซิสโก วาซเกซ เด โกล로나โด (Francisco Vázquez de Coronado) กับกองทัพอันของเขาเดินทางไปจนถึงเมืองทั้งเจ็ดของพวกอินเดียนแดงเผ่าซูนีพิวโบล (Zuni Pueblo) ในมลรัฐนิวเม็กซิโกปัจจุบันเมื่อ ค.ศ. ๑๕๔๐ ก็ได้พบว่านครทั้งเจ็ดของพวกเขามิได้มั่งคั่งร่ำรวยดังที่มาร์กอส เด นิซาเล่าไว้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในความเป็นจริงจะไม่มีนักสำรวจคนใดพบมนุษย์ทองคำและนครทองคำ แต่กวีและนักเขียนชาวตะวันตกหลายคนกลับนิยมกล่าวถึงเอลโดราโด อาทิ ในมหากาพย์ **Paradise Lost** ของ จอห์น มิลตัน (John Milton) กวีชาวอังกฤษและ **Candide** ของวอลแตร์ (Voltaire) นักเขียนผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งของฝรั่งเศส รวมทั้งบทกวีชื่อ **Eldorado** ของนักเขียนและกวีชาวอเมริกันผู้มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งคือ เอ็ดการ์ แอลแลน โป (Edgar Allan Poe) นอกจากนี้ ในเวลาต่อมาเอลโดราโดยังใช้เป็นคำอุปมาของดินแดนในฝันที่มนุษย์สามารถร่ำรวยได้ในชั่วพริบตา จึงมีผู้นำไปใช้เป็นชื่อสถานที่ในอเมริกาใต้และสหรัฐอเมริกาหลายแห่ง อาทิ เอลโดราโดเคาน์ตี (El Dorado County) ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย และเมืองเอลโดราโดในมลรัฐอาร์คันซอ (Arkansas).

(กุลวดี มกรภิรมย์)